

Пиріг Л. Було колись... / Л. Пиріг. – Київ: Світ Успіху. – 2013. – 359 с.

Я завжди більшу перевагу надавав рацію над емоцію.
Люблю все класичне, лірику, музику, живопис.
Визнаю право на існування сучасних ритмів.
Але дисгармонія, дисонанси – не для мене.
Я первісно вихований на мелодійній, народній музиці.
Любомир Пиріг
Біобібліографія (2008, с. 197)

У спогадах «Було колись...» легенько, спокійно, ненав'язливо передана атмосфера суспільства в довоєнні роки, охоплені різні сфери життя Галичини, які подаються очима шести-десятирічного хлопчика, мешканця м. Рогатина. Вдало об'єднані історичні події з життям населення різних національностей в одному із чисельних міст Галичини, де до 1939 року проживало 8100 осіб, серед яких на першому місці були євреї 3250, на другому – українці 3000 і на третьому – поляки 1750.

Автор Любомир Пиріг згадує: «із шестирічного віку запам'ятав громадське пожвавлення серед українців, коли в Крилосі під Галичем розкопали руїни княжого замку і відкрили саркофаг Ярослава Осмомисла. З Рогатина групами виїжджали на оглядини» (с. 52). Також цікаво характеризує стосунки між греко-католиками і римо-католиками на прикладі родинних зв'язків: рідні брати мали дружинами українку і польку. «Початок німецько-польської війни я сприйняв по-дитячому, без трагізму... Одного дня група рогатинських чоловіків зібралася роззброїти колону поляків. Судилося так, що серед втікачів-поляків був і офіцер Базилі Піруг – Василь Пиріг, татів брат, який 1935 року після закінчення української гімназії прийняв римо-католицизм, що на той час було рівнозначним зміні національності, мав наречену польку... Ще у XIX ст. зміна греко-католицького віросповідання сприймалася як зрада, обструкція

збоку родини, оточення було таке, що змушений був (Василь) з Рогатина виїхати. Коли у Василя народився син Казімеж, то до батьків прислав фотографію. Не прочитавши листа, брат Михайло подер на дрібні шматочки разом з фотографією. А в 1939 році вже у формі польського офіцера Василь заявляв родині: «Польща тут була, є і буде». Але перед смертю говорив по українськи і кликав брата Антона. Політика робила ворогами найближчу родину» (с. 57-58).

Вересень 1939 року. Братів зі Сходу в Рогатині вітали червоними і синьо-жовтими прапорами як символами національної і соціальної влади. Але швидко синьо-жовті – зникли як націоналістичні. Дуже правдива розповідь про зміни влади. Початок війни 22 червня 1941 року. «На одному із наших шматків поля несподівано з'явилися літаки... Ми подаємося у картопляне міжряддя і повземо до близького лісу. Раптом бачу як з одного літака прямо над нами випадають чорні бомби, які тягнуться в повітрі за літаком, зникають з поля зору і десь далеко від zenіток вибухають. Це був єдиний випадок, коли я з переляку плакав і молився» (с. 62). «На початку війни з німцями 1941 р. Червоні відступаючи знищують тюремних в'язнів, інтелігенцію. Рогатинців кара обминула. Не встигли здійснити вбивства. Не обійшлося без звірства в недалеких Перемишлянах і далі – на Бережанщині» (с. 62).

Після большевицьких садистичних актів нові загарбники демонстрували свої права на знищення нації. «20 березня 1942 р. відбулася перша в Рогатині антиєврейська акція. Їх зганяли на площу в центрі міста, де клали всіх долілиць, а звідти групами вивозили до викопаних ям на розстріл. Під вечір акція закінчилася.

Вночі у спідній білизні вибрався з ями глава родини Фершлайсерів, добрався до недалекої хати, де його пригріли».

Велику вагу приділено євреям, бо ж до війни в Рогатині кількісно їх було найбільше і склалися між ними і українцями своєрідні стосунки. «Існувала національна відчуженість, навіть антагонізм, проте зовнішньо майже не виявлявся. Поляки з українцями розмовляли польською, українці з ними по своєму, євреї залежно з ким – і так, і так. Доля родини Гольдів з Рогатина могла скластися щасливіше, але... З приходом німців 1941 року родина Гольдів з Рогатина зникла і з'явилася 1944 року з «третьім визволенням». Голд пішов на службу в «істребительний батальйон», воював у селах проти УПА. Після одного з боїв не повернувся. Дивно було, що воював проти людей, які дали притулок його родині під час німецької окупації. Мало того, дружина Гольда потім увійшла в близькі

стосунки з одним молодим євреєм (30-35 років), якому також дали притулок в якомусь селі, завдяки чому пережив німецьку окупацію. Він також завербувався на службу до НКВД.»

Тут же Любомир Пиріг приводить епізод, описаний Павлом Пундієм (с. 51-52). У підрозділах УПА на Рогатинщині «працювала таємно від німців, д-р Кац, дружина рогатинського адвоката, який теж працював там в адміністраційнім відділі УПА. Деякий час обоє Каці переховувалися в домі матері д-ра Мельника. Коли було дуже небезпечно, Каців уночі перевезли до Заланова, на службу до УПА. Коли до Рогатина прийшли більшовики, то Каці вийшли з лісу й разом з іншими донесли до НКВД, що д-р Мельник (рогатинський уродженець, лікар) займався лікуванням поранених повстанців з УПА. Через те д-р Мельник був вивезений в Сибір».

Любомир Пиріг дивується і не розуміє мотивів, якими керувалися ті особи, беручи участь у доносах та винищувальних операціях проти людей, завдяки яким вони вижили.

«Взимку (13 грудня 1943 р.) німці розстріляли біля церкви 24-ох українських партизанів... окупанти змушували зібратися, щоб продемонструвати їх розстріл... Тіла розстріляних на санях вивезли на цвинтар. За саннями по білому снігу тягнулись червоні смуги крові» (с. 68). Запис у щоденнику про страшні події з дитячими осудливими емоціями, тон подачі дорослого. Боляче.

Автор Любомир Пиріг підводить підсумки втрати населення. На Рогатинщині – знищено 9846 осіб, вивезено на роботи до Німеччини 1218 юнаків та дівчат. «Ми, діти, жили своїм життям – школа, літні купання в річці Гнилій Липі. Я багато читав, прочитав трилогію У. Самчука... А ще не пропускав жодного фільму. Німецькі фільми були з польськими титрами. Часто перед фільмом показували тижневик, який закінчувався оголошенням гасел: «Пам'ятай про злочин у ліску під Катинем» або «Німеччина веде бій і перемагає для нової Європи» (с. 71). Я, автор відгуку, пам'ятаю, що у нас в Городенці в кінотеатрі після сеансу виголошували двома мовами: «Pamiętaj zbrodni pod Katyńem» і через день українською «Не забуваймо про злочин під Винницею».

Розповідь «Було колись...» продовжується: «Згодом німці відступали. Ознакою усвідомлення ними безнадійності становища була ексгумація тіл своїх солдатів, які загинули при наступі на Рогатин для перепоховання в Німеччині. Ми, хлопчачки, все бачили і знову чули той гнітючий запах...» Зміна окупаційних режимів подається в книзі Любомира Пирога сприйняттям десятилітнього

хлопчика.

Книжка написана легко, зі сльозами сприймається тими, хто пережив війну, а для молодого покоління – як щира правда, пізнавальна та виховна. Розповідь доступна, викладена чистою українською мовою, не позбавленою рогатинського чару. Історія з життя хлопчиків, але історія війни позбавлена дитячих барв, заповнена реаліями життя під час зміни окупантів.

Вражає підхід десятикласника Любомира до оцінки своїх знань. Сучасному учневі чи студентові, який привик до різних непедагогічних методів одержання оцінок, трохи дивно, що десятикласник Любомир Пиріг так переймається поблажливістю учителів, які «не зауважили», що кінцівку твору закінчив цитатою з журналу «Вітчизна», а не своєю думкою, а ще після іспиту переправляв деякі помилки у своєму творі. Сьогоднішні випускники ніколи не мають «викидів совісті» щодо своєї «порядності» в одержанні оцінок. Проте сторінка 92 заставляє думати, як повинно бути насправді.

А описаний вступний іспит з філософії в аспірантуру, то просто фантастичний. Перед самим іспитом Л. Пиріг взяв книжку зі статтею Леніна про Енгельса і коли вийшов з бібліотеки та пішов на іспит, якраз в білеті була ця праця.

Читаємо думки студента Любомира, його аналіз музичних творів і хочеться мені сховатися у мишачу нірку, щоб ніхто не знав, яка я необізнана в музиці (а ми з автором майже ровесники, одночасно вчилися в медінституті у Львові). Приходжу до висновку, що розуміння класичної музики завдячує піаністці Люції Ярош і арфістці Дзвінці Добрянській. До речі, про почуття до дівчат пише дуже щиро і самокритично оцінює свої захоплення однокласницею, яка відповідала йому взаємністю, «старалася бути поруч зі мною, дивилася в очі», про почуття не розмовляли, а випадковий поцілунок був подією, про яку довго думав, аналізував.

Як відрізняються почуття підлітків теперішніх і 50-60 років тому. Не можна собі уявити, щоб колись на вулиці стояли 15-16-літні в обіймах і не він, а вона його обнімає, гладить, пестить і тягнеться до поцілунку. Частіше він стоїть з опущеними вздовж тіла руками, з розгубленим поглядом, позбавленим і ласки, і любові, і пристрасі.

Аспірант Любомир не позбавлений самозакоханості (хоч має на це причини та право, і не соромиться того). Відкинув думки про аспірантуру з гігієни, бо «хотілося бути ближче до людей, які б зрозуміли мене, оцінили і навіть захоплювалися мною». Можливо, то

не самозакоханість, а прагнення самореалізації. Почував, що здатний до чогось більш корисного. Як приклад приведу «перемогу над невмінням танцювати». Декілька разів автор згадує, що не танцював на шкільних чи студентських вечірках – бо не вмів. Пройшли десятки років, аспірант досягнув наукових вершин (академік НАМН України, член-кореспондент НАН України та багато інших почесних титулів) і на сьогоднішніх бенкетах конференцій Світової федерації лікарських товариств вже сивий, але стрункий і молодий професор Любомир Пиріг є найневтомнішим, найграціознішим і найбільше бажаним партнером до танців. Переміг своє «невміння» і став першим.

Аспірантуру з гігієни Любомир Пиріг покинув, не його... Але чого вартує характеристика працівників кафедри та їх стосунків між собою і партійним начальством!

І не лише в науці і в танцях, але й в літературі Любомир Пиріг на висоті. Варто прочитати опис осені – дуже гарний як у фахового письменника: «Як любо сидіти в хаті, коли надворі негода і дощ... Так уже осінь... Учора бачив як відлітали журавлі. Сонце вже заходило. Вони налетіли з півночі і все кружляли, кружляли. Хотіли ще намілуватися краєвидами своєї батьківщини, бо, може, не один з них не вернеться... Сумно стає. Очі мимоволі стежать за ключем аж до його зникнення» (с. 113).

У біографічній книжці багато роздумів, аналізів, сумнівів, самозаглиблення, починаючи з юних років. Глибоко вивчав літературні твори. Скільки книжок прочитав і осмислив (с.125-126). Боже, як багато пережила, передумала і проаналізувала ця небуденна цікава особистість. Це унікальна людина. Такого не навчитися! А гени не лише від батьків, а, хіба, закинені з космосу.

Як добре, що Любомир Пиріг зберіг підлітковий і студентський щоденники. З записів вимальовується світ зацікавлень молоді 30-40 років ХХ століття, емоційні реакції на воєнні події, що дає можливість зрозуміти, як гартувався характер молоді, чому вони стали патріотами, чому кожний окупант для них чужий, і чому боролися за незалежну Україну та протестували проти загарбницького чобота, який топтав українську землю і мову.

Успіхів у написанні продовження спогадів!

Калина Морозович, лікар акушер-гінеколог, м. Львів